

УДК : 323.1(497.1):323.1(=163.41)

Примљено:

10. 06. 2005.

Прихваћено:

28. 07. 2005.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година I, vol=1

Бр. 1/2005.

стр. 57-90

Милош Кнежевић*

НЕУСПЕХ ЈУГОСЛОВЕНСТВА И СРПСКО ИСТОРИЈСКО ИСКУСТВО

Резиме

У остварењу југословенске идеје и одржању југословенске државе исказана је, барем ишло се тиче српског народа, висока цена југословенског бивства. Узбуњујућој сложености југословенског друштва ишлолиле су се ограничене моћи интeгpализма. Напоштањем унишаризма усшављен је федерализам који се у завршним секвенцама друге Југославије изошачио у конфедерализам. Сецесијом конфедерализоване државе Југословени су се раздвојили и поврашили у сшашус појединачних јужнословенских нација и националних мањина. Место Југославије на полишичкој маши Европe заузео је "Балкан". Показало се да је југославизација имала два ишориски различита вида. Интeгpашивна југославизација означила је сшваране нове југословенске државе у којој је, поред транснационалних Југословена, рођено и више нових народа. Ишовремено са јачањем југословенских република дошала се нацио-шенеза. На шшј начин је омошћено да кроз дезинтeгpашивну југославизацију, у времену сецесионог раша насшане више нових јужнословенских држава. Друга Југославија је разложена по републишким шраницама које су шеополишшизоване, шш. од унушрашних шрешворене у шлошашње државне шранице. Разбијање Југославије подржали су Вашинган и Европа у лику Евроамерике. У Европи обухваћеној шшаласом интeгpација сшворено је подручје са недовршеним државоликим мозаиком. Тиме се Еврошска унија суочила са шроду-

* Главни уредник програма "Форум" у Кулшурном центру Сшуденшски шрад, шеополишшичар и аушор осам књижа и два зборника.

женом дезинтеграцијом јужнословенског, односно српског простора и отвореним, а нерешеним српским питањем.

Кључне речи: Србија и Црна Гора, Југославија, Југословени, Јужни Словени, југославизација, дејугославизација, Балкан, балканизација, европеизација, интегрализам, сепаратизам, федерализам, Вајшкан, евроинтеграције

"У Југославији је пред нама и пре комунизма стајао тежак конструктивни посао. После комунизма ће тај посао бити још тежи. Конструктиван посао обично није толико скопчан са опасностима, колико са тешкоћама. Динарска идеологија, њено бунтовништво, њен пркос свету, и њено презирање смрти било је добро за херојско доба опасности. За доба тешкоћа потребно је више реализма и самокритике".

Слободан Јовановић

Висока цена југословенског бившиња

Европска потражња Југославије у XX столећу је расла и опадала. Југославија је на тржишту европских држава имала и високу и ниску цену. Колебљивост спољашњег доживљаја југословенског постојања је међу Европљанима била упадљива још од настанака и потоњег живота прве Југославије. С почетка Југославија је била на великој цени; велика цена је одржавана и током хладног рата да би напослетку, у посткомунистичком раздобљу, Југославија отишла у бесцење. За обарање цене југословенске државне егзистенције поред Југословена постарала се и Европа. Европљани су на различите начине доживљавали, фаворизовали или дискриминисали веће и мање југословенске народе. Најизразитије уважавање изазивали су Срби као савезници и политичка окосница највеће и најсложеније мултиетничке државе не само на Балкану него и у Европи. Али, прва југословенска држава је по политичкој форми била централистичка и унитарна монархија. Неподударност између етно-националне, религијско-црквене и културне комплексности и унитарног државног модела довела је до дуге и тешке политичке кризе која се окончала у ратном слому и окупацији прве југословенске државе. Ни федерални републикански комунистички модел, успостављен у грађанском рату и револуцији, није успео да отклони наслеђене антагонизме који ће се при крају века довршити у скоро потпуном разлагању државе. Ни унитарни ни федерални модел нису, дакле, задовољили по-

требу успостављања и учвршћења националног и државног јединства.

Српско искуство југословенске интеграције било је све само не једноставно. Политичке и геополитичке идеје имале су историјску цену. Остварење југословенске идеје у облику заједничке државе свих Јужних Словена прескупо је коштало српски народ. Забележено је да је у Првом светском рату на јужнословенском простору било 1.900.000 мртвих. Србија је притом претрпела 65,63% свих забележних губитака. По налазима *Завршног извештаја* за мировну конференцију у Версају, Србија је изгубила 1.247.000 људи, 845.000 цивила и 402.000 војника. У оквиру предратних граница Србија је имала 2.9000.000 становника, што значи да је изгубила 43% укупног броја становништва. Историчар Милорад Екмечић подвлачи да је у европској историји такав демографски колапс постојао само у немачким и западним словенским покрајинама у време Тридесетогодишњег рата (1618-1648). "Требало је неколико столећа да се тај потенцијал обнови, а у међувремену су целе покрајине промениле етнички карактер" пише Екмечић, уз обесхрабрујућу констатацију: "Уједињење 1918. било је Пирова победа српског народа."¹ У сличном духу, али са горким зачином историјске ироније, књижевник Душан Ковачевић је повезао почетак и крај XX столећа: "Првог децембра 1918. створена краљевина СХС. У нову државу српски народ је уложио трећину изгинулог становништва и уништену земљу. То је учињено да се два братска народа не би осећала непријатно због учешћа у ратним операцијама против Србије. О границама српске државе као победника није се одмах одлучивало. Питање граница остављено је за нека боља времена. Те 1918. године нико из српске владе није знао да негде у свету постоји град Дејтон."²

1. Збуњујућа сложеносћ

Југославија је у много чему била сложена и занимљива европска творевина. Посматраче и истраживаче је југословенска сложеност истовремено и привлачила и одбијала. Понеки - нарочито међу политички заинтересованима странцима - Југославију су исувише добро разумели, чак боље и самих Југословена; понеки су разумели да је суштински не разумеју и то су радо истицали.

1 Екмечић Милорад, *Стварање Југославије 1790-1918*, други том, глава "Историјске последице уједињења Југославије 1918.", стр. 837-838, Просвета, Београд, 1989.

2 Ковачевић Душан, "Календар за године које су прошле", недељник *НИН*, стр. 49, 26. новембар 1998.

Опчињен магичном игром бројева британски историчар хладног рата Ричард Кремптон је, на пример, навео оно што су и многи пре њега опазили: "Југославија је била држава са једном идеологијом, два писма, три главне религије, четири устава, пет главних етничких групација, шест република, седам суседних земаља, осам чланова председништва, девет парламентарна и десет комунистичких партија."³ Бројне чиниоце замршене сложености југословенског друштва и реалну могућност сукоба у партикуларним тежњама ка остварењу њених унутардржавних циљева, наводили су и многи други познаваоци југословенских прилика. У жељи да што боље представи склоп околности Кремптон је додао још неколико разлога који су поспешили југословенски "распад". Он сматра да су југословенски устави постали синоним "сплеткарења и нејасноћа"; да су постојеће институције постале неуклопљиве и дисконтинуалне; да се у њима није испољавала тежња ка миру; да су се функционери у врховима власти пречесто мењали; да нису постојале јаке политичке личности од угледа и ауторитета, итд.

Ипак, Југославија није била само природно остварење снова јужнословенских занесењака и романтичара него и изнуђена стварност на почетку европског XX века. После пропасти подунавске монархије Југославија је, уз Чехословачку, манифестовала постаустроугарску мултинационалну јаву бар пет словенских народа Средње Европе и Балкана (Чеси, Словаци, Словенци, Хрвати и Срби). Постимперијално стварање прве Југославије је попунило упражњени простор две вишевековне европске окупације у којима су обитавали раштркани Јужни Словени. Са унутрашњег историјског становишта настанак прве Југославије у државном облику краљевине није био само изнуђен поратним уређењем односа сила победница, него и довршетак еволутивног тока српског ослобађања хрватског и словеначког народа и других јужнословенских етноса на балканском подручју.

стицај једновековних околности буна и ратова упутио је ојачалу српску државу на историјску улогу јужнословенског Пијемонта, као што је у сличним оквирним околностима ослободилачки потенцијал изостао код мањих јужнословенских народа. Стогодишњи развој српске државе упућивао је на сабирање свих Јужних Словена у једну државну творевину.

Српско стремљење јужнословенског и свесрпског окупљања имало је и још увек има бескомпромисне критичаре. Најзначајнији и тешко обориви приговори упућују се очиглед-

3 Кремптон Ричард, *Балкан после Другог светског рата*, глава "Нестанак старе Југославије", стр. 352, Слио, Београд, 2003.

ности сукобне природе новостворене државе. Пре свега, реч је о непобитном увиду да су обе Југославије образоване после светских ратова српским ослободилачким спајањем са јужнословенским народима који су се претходно борили против Србије. У послератном југословенском животу рат нижег политичког интензитета, на жалост, није престајао. Унутрашњи сукоби интегралиста и сепаратиста у облику "тихог рата" за првенство, издвајање и самосвојност обележавали су политички живот све три југословенске државе.

2/ Ограничења и илузије интегрализма

Европски геополитички консензус је представљао спољашњи оквир југословенске целовитости према коме су се самеравали унутарјугословенски чиниоци. Геополитичку "праформу" југословенског државног утемељења и механизме њеног поштовања засновале су велике силе, што се пречесто забораваљало. Из заборавности метаправних узрока југословенског бивства уследио је шокантан след догађаја. Нестанак друге Југославије је био у много чему специфичан, чега је свестан и филозоф Светозар Стојановић: "У периоду од две године, 1990-1991, клатно западноевропске и америчке подршке померило се са територијалне целовитости Југославије на њено растурање. Пошто ни та Југославија, као и претходна, није била створена спољашњом окупацијом, колонијалним освајањем или империјалном силом, такву праксу није могуће схватити ако се полази од начела Уједињених нација и међународног морала."⁴

Историјски догађаји с почетка XX века указали су, међутим, да је базична српска ослободилачка оријентација тада била изразито европска и да се временски и просторно уклапала у британске, француске и америчке замисли преуређења Европе тога доба. Краљевина Југославија не само да је припадала него је и репрезентовала Нову Европу изниклу на рушевинама Првог светског рата. Прва Југославија је настала на хетерогеном простору две пропале царевине као етнонационално, верски-црквено и културно композитна држава у унитарном монархијском облику. Уједно, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, односно Југославија преузела је важну улогу у антисовјетском ланцу прозападних држава. У геополитичком смислу Југославија је била постколонијални и постимперијални надоместак на "упражњеном простору", у сфери интереса великих европских сила на Балкану. Одатле је Југославија то-

⁴ Стојановић Светозар, "Пређугана порука Патријарха", наднаслов "Колико су Срби неодвојиви од евроатлантске цивилизације?", дневник *Данас*, 21. јун. 2004.

ком читавог свог трајања била неминовно високо функционализована па и инструментализована држава. Континентална телеологија југословенског постојања се одражавала, колико на њен лабилан међународни статус толико и на њену неконзистентну унутрашњу политику. О унутрашњим тешкоћама југословенске изградње пише историчар Љубодраг Димић. Констатујући да се српство развијало у три раздвојене зоне - два царства и зони две самосталне српске државе уједно - Димић је приметио како је од раздобља националног препорода, језичких реформи и интеграције, изграђивања политичког идентитета о себи, промене у социјалној структури традиционалног друштва, израстања националних установа, и елите формиране на европским узорима и обликоване европским утицајима, до стварања заједничке државе Јужних Словена, пређен веома дуг пут. Димић је, међутим, очуо и препреке процесима првобитне југословенске интеграције: "Политичкој вољи стварања јужнословенске државе супротстављали су се структура друштва које није било модерно, географија тла, економија, култура, историја."⁵

Географ Миломир Степић је, такође, запазио несавладану геополитичку контрадикцију постојања Југославије: "Како је југословенска држава била многоструко хетерогена, крхка, само привидно интегрисана и центрифугално предиспонирана, у њој се формирао дуалитет геополитичких положаја. Егзо-геополитички положај сматрао се српским приоритетом, иако његова конкретизација у 'другој' Југославији фактички није имала и српско персонално обележје. Остали етникуми су егзо-геополитичке положаје простора које сматрају својим оформили сепаратно у односу на заједничку државу, чак против њене територијалне целовитости и српских земаља као државотворног стожера. Томе су доприносили и југословенски суседи и силе у чије геополитичке пројекте се нису уклапали нити тако велика и јединствена сложена држава, нити самостална српска држава која би у својим границама обухватала све српске државе."⁶

Мањкавости хетерогеног састава Југославије биле су, дакле, наслеђене и утолико почетне. Било је очекивано и разумљиво да се српски чинилац труди да их коликогод може неу-

5 Димић Љубодраг, *Срби и Југославија. Просјор, друштво, политика. (Поглед с краја века)*, глава "Полазиште", стр. 18, Стубови културе, Београд, 1998.

6 Степић Миломир, *У вртилогу балканизације. Политичко-географски положај и фрагментација српских земаља*, глава "Парадокс егзо и ендо-геополитичког положаја ...", стр. 112, Службени лист СРЈ - Институт за геополитичке студије, Београд, 2001.

тралише и отклони. Срби су у заједничкој држави одлучно заступали интегрализам спречавајући дејство центрипеталних и сепаратних сила. Исто тако, није било неочекивано да се северозападни незадовољници начином и циљевима југословенског уједињења децембра 1918. чим пре, заправо у првом повољном склопу прилика, ставе на страну снага реванша и ревизије балканског исечка геополитичке слике версајске Европе. На истим оним местима где се антијугословенско расположење изражавало 1918. и 1941. године, оно се кроз сецесиони рат испојило и 1991. године. Битна места антијугословенског незадовољства остала су непромењена, заправо веома су ојачана.

3. *Изојачени федерализам*

Мало ко оспорава да је читавим током седмодеценијског постојања обе Југославије српски чинилац упорно заступао интегралистичку националну и државну идеју. Српски интегрализам је најчешће изједначаван са државним унитаризмом и политичким хегемонизмом. Неке веће разлике између разумне потребе одржања југословенске државе и политичког екстремизма поменутог типа, нису прављене. Највећи јужнословенски народ је скоро природно оптерећиван бременом сумње за намере доминације. Целокупна југословенска унутрашња политика током седам деценија била је обележена стереотипним сумњичењем српске политике за "великосрпски хегемонизам". Штавише, та сумња је преживела нестанак велике Југославије и успостављена је према постсецесионо омањеној, заправо *малој Србији*. Српски политичари Милошевићевог раздобља су, по свој прилици, до последњег даха настојали на заједничкој југословенској држави. У томе их није омела ни титоистичко/кардељистичка визура југословенских односа, која је била изван и против матичне српске политичке традиције.⁷ Пројугословенску позицију Срба, пре тога, није нарушило ни редефинисање уставног положаја Србије у комунистичкој федерацији република. Незадовољство српског чиниоца било је тим веће што југословенски федерализам није био стандардан него атипичан, тачније речено асиметричан, са много отворених и скривених конфедералних премиса. Југословенски значај српског чиниоца у другој Југославији умањен је, наиме, троделним устројством Републике Србије. Но, и поред тог крајње неповољног, заправо инфериорног положаја,

7 Упоредити: Магић Милан, *Српска политичка традиција*, поглавља "Обележја српске политичке традиције", стр. 15-113, и "Српска политичка традиција на крају XX века", стр. 373-385. Институт за политичке студије, Београд, 1998.

српска политократија је без примисли заступала Југославију, онакву каквом се она кроз Титову харизмархију представља свету у раздобљу самоуправљања и несврставања.

Југословенску интеграцију у другој половини XX века осујећивао је теоријски нејасни и у политичкој пракси изопачени федерализам.⁸ Мада има мишљења да је управо максимални федерализам омогућавао минимални опстанак Југославије, показало се да је префедерализована организација југословенске државе после Титове смрти, напослетку ескалирала у фактичку конфедерацију која се "довршила", односно нестала у сецесионом рату република, тј. републиканизованих народа. Неконтролисано "федерирање" југо-федерације је у пост-титоистичкој кулминационој тачки довело до одскока у *конфедерално расуло*. У уставноправном, тј. нормативном и процедуралном погледу, федерализам је означавао системски основ са кога је сепарација југо-република отпочела. Исход сецесије указивао је на екстремно остварење кон/федералних потенцијала. У постсецесионом раздобљу федерални феномен није, међутим, неповратно нестао.

На прикривено задржавање југо-федерализма и после нестанка Југославије упућивала је "гомила" малих и омањих држава и ентитета, која је настала осамостаљењем република јужнословенских народа. Југословенски федерализам, који је идеолошки и партијски, а затим и "научно" осмишљен међу Хрватима и Словенцима, политички и државно је остварен у државном оквиру свих Јужних Словена. У овом часу, федерализам чак ни као примисао више не постоји у Словенији и Хрватској, док на заталасаном остатку јужнословенског простора, плута као уставни брод фантом накрцан магловитим кон/федералним "раз-решењима".

Словенија и Хрватска су постигле високу националну хомогеност и као мононационалне јужнословенске државе успоставиле територијалну и демографску компактност у унитарним државним устројствима. То се, међутим, није догодило са југословенским "остатком". У оним срединама где је смишљен југословенски федерализам је одбачен, док на оним местима где је противно политичкој традицији и стремљењима феде-

8 Коста Чавошки је запазио да је: "федерализам по својој природи хибридна творевина, да садржи у себи разноврдне елементе и да има у основи компромисни и прагматични карактер који измиче логички строгом и теоријски кохерентном поимању властите природе." Чавошки Коста, *Революционарни макијавелизам и дрући есеји*, поглавље "Уставни положај Србије. Асиметрични федерализам", стр. 319, Рад, Београд, 1989.

рални модел наметнут, федерализам и надаље истрајава као претећа конфедерална, заправо сепаратоидна потенција, тј. алтернатива.

Отуда завршна слика југословенског агоналног поигравања са државним облицима указује на остварени мононационални унитаризам првобитних федералиста који су успели да југословенску федерацију искористе као пролазну станицу на историјској траси унитарног националног одржављења. Њима федерализам као уставно оружје више није актуелан. Политичке класе осталих Јужних Словена, на жалост, и даље пребивају у државно-правним изнудицама и уставним дилемама које су словеначки и хрватски политичари нестанком Југославије апсолвирали.

4. Балканска сенка Евроје

Југославија је у два неједнако дуга историјска трајања била више европска па и глобална, него балканска појава. Савремени *Балкан* је европска макрорегионална досетка у насталом југословенском вакууму. Многопомињани Балкан је испунио испражњени југословенски простор. Одатле је учестала употреба појма Балкан изразито постјугословенски феномен. У времену постојања потпуне Југославије Балкан је био заклоњен и пригушен. Тек када је надмоћном вољом Евроамерике и завађених Јужних Словена СФРЈ разложена на шест, односно осам авнојских територијалних и етнонационалних састојака, створена је могућност да се том уситњеном и десубјективизованом простору поврати старо турско име.

Убрзо се показало да је каква-таква Југославија била препрека политичком и идеолошком конструкту Балкана у застрашујућим потенцијалима његовог *изма*. Ма каква била Југославија је ипак била европски нуђена и изнуђена алтернатива оријенталном Балкану. Али, Југославија је као највећа и најснажнија држава региона била, такође, умањена реплика Европе. Југославија је, без жала изречено, мултистичким својствима наликовала Европи. У Југославији је било више разлика али и сличности него код других. Заправо, најважније европске разлике читовале су се у некадашњој Југославији. Најоштрије унутарјугословенске разлике претвориле су се у културне и цивилизацијске супротности које су, на концу, изопачене у међусобне уништавајуће сукобе.

После сецесионих перипетија ех-Југословени, тј. балкански Јужни Словени су хијерархијски разврстани на оне који су припали, боље речено "усисани" у политекономску и геополитичку

тичку зону интереса европског Запада, и оне који су остали привремено "недефинисани", углавном по крзавим ободима западне институционалне зоне. Сви они, чак иако не желе, спадају у "Запад" лоциран на "Западном Балкану". У ствари, неки од њих желе да одмах буду део Запада, избегавајући неугодни, заправо понижавајући балкански положај, док други хоће свој Балкан, а не "туђи Запад", тако да су задовољени и примирени само они који су схватили и прихватили европску дефиницију западно/балканске двојности. У ситуацији кад је тешко получити ко заправо хоће, а ко неће да буде на Балкану, у први план је доспео европски проблем мерила балканске (не)припадности.⁹

Напослетку, уочљиво је да демократска, секуларна и хришћанска Европа подједнако избегава ауторитарну и фундаменталистичку *оријентализацију* континента. Европа је у бојазни од балканизације. Обазривији део Европе се још у току разбијања Југославије и Србије пренуо и узбудио због негативне могућности *југославизације* свога политичког и културног простора. За разлику од *оријентализације*, која претпоставља супротности хришћанске и исламске религије, и балканизације која претпоставља сукобе и деобе различитих држава и народа и полудржава и етноса - показало се да се *југославизација*, пре свега и начелно, односи на разлагање једне сложене државе. Југославизација је, у ствари, означавала растурање једне композитне политичке творевине у вишеетапном сецесионом сукобу у виду етно-националног, идеолошког, грађанског, верско-црквеног и територијалног рата између републиканизованих делова истог или сличних народа, који говоре међусобно разумљив(е) језик(е). У конкретним историјским дешавањима југославизација је, међутим, имала интегративни и дезинтегративни вид испољавања.

Интегративна југославизација

На почецима живота заједничке државе међу пројугословенским интегралистима изражавана је јака вера у Југославију. Позитивни вид испољавања југославизације огледао се у поратном фактичком и државно-правном чину уједињења Ју-

⁹ Весна Голдсворти је предложила духовито, али ефикасно мерило припадања Балкану: "Што се тиче локалног консензуса око тога ко је на Балкану а ко не, ја сам у једном свом чланку покушала да решим то питање тврдећи да је свака земља која осећа потребу да пориче своје припадање Балкану *ipso facto* балканска." Весна Голдсворти, "Привлачно-одбојан, заводљиво-одвратан", стр. 80, темат "Балкан", часопис *Књижевни гласник*, темат 5, бр. 2, март - април 2001.

жних Словена и вишедеценијском одржавању социоекономског, политичког и културног саживота у сложеној целовитости. Окупљањем, спајањем и уједињавањем у једну комплексну заједницу (а не само државу!), Јужни Словени су на изванредан начин постајали Југословени.

Моменат остварене државе и стечене државности упућивао је на југословенство. Припадање југословенској држави означавало је и југословенско држављанство. Постојећим националним идентитетима придодат је и један нови југословенски идентитет. Одатле би се позитивна југославизација могла разумети и као настојање, заправо покушај културне синтезе, идеолошке и политичке интегрализације, односно сузбијања, поништавања и надилажења јужнословенских племенских и етнонационалних партикуларизама. На самим почецима конкретне историјске прилике су указивале да је конструктивном виду југославизације одговарала пројугословенска политика, предјугословенски *славизам* и *јуџославизам*, те државна идеологија *јуџословенског интегрализма*.¹⁰

Расцепкани Јужни Словени су интегрисани, тј. југославизовани у несумњиво европској творевини Срба, Хрвата и Словенаца, нешто каснијој и дуговечнијој Југославији. Делови територије и народи који су ушли у нову државу не само да су били неуједначени него су, у много чему, били различити. Неискуство заједничког живота условило је каснија трвења и свађе политичких представника уједињених народа. Незадовољан визурама парламентарног живота у новој држави правник и историчар Слободан Јовановић је стајао на становишту да Краљевина СХС није настала пуким спајањем неколико раније оформљених држава. Јовановић није пропустио да истакне асиметричну геополитичку очигледност, чије сагледавање је подсећало на чињеницу да је нова држава свакако састављена од делова, али да сви ти делови нису историјски дорасли и дозрели до облика државе.¹¹

10 Књижевник Јован Дучић је сматрао да су крајем 19. века постојале бар три респективне врсте славизма: "Панславизам' који је био стварно панрусизам, империјалистички и искључив; затим, 'неославизам' др. Крамаржа, чији је циљ био окупити све Словене у монархији око Прага ... и најзад, 'југославизам', који се сматрао покретом из Београда, револуционаран и некомпромисан, са циљем да окупи све Јужне Словене у заједницу моралну, на бази језика, и заједницу политичку, у државу Југославију. Сва три славизма су пропала, сваки на свој начин." Дучић Јован, *Верујем у Бога и српство*, глава "Југословенска идеологија", поглавље "Истина о 'југославизму'", стр. 11, Ars libri, Београд, 1998.

11 "Краљевина Србија била је неоспорно држава" констатује Јовановић и наставља "Краљевина Црна Гора такође - али већ за Црну Гору има да се примети, да је била доста примитивна држава, која још није посведочила своју способност за

Југославизовањем до нивоа заједничке државе јужнословенске етничке, националне, верске и политичке разлике и супротности нису укинуте. Хармонизација политичког живота и дизање нивоа политичке културе није се могло извршити репресивним средствима. Понеке од предјугословенских супротности су у Југославији чак продубљене и погоршане. Некада не тако видљиве разлике су из сумњичаве предјугословенске латентности прерасле у антијугословенске манифестације.

1. Југославија - њородилишиџе народа

Југославизација се није схватала само као епохални позитивитет који се надграђивао на јужнословенске темеље различите чврстине, него и као уопштавајући процес којим се релативизовао и надилазио свет посебних етнонационалних ентитета. Југославизација се, наиме, није практиковала само спрам "улазних вредности" апстрактног јужнословенског мноштва, него и спрам "завршних историјских рачуна" конкретних јужнословенских народа. Југославија је својим државним постојањем подигла ниво политичких аспирација свих етнонационалних колективитета који су је творили. На тај начин су се политички, идеолошки и културни актери југославизације у конкретним историјским околностима суочили са Србима, Хрватима, Словенцима, Муслиманима, Црногорцима, Македонцима (као посебним народима, етносима и етноликим колективитетима), а заправо и са српством, србизмом и србизацијом, хрватством, хрватизмом и хрватизацијом, словенством, словенизмом и словенизацијом, итд. Јужнословенски етнонационални модалитети били су свакако различити и кроз њих су се интензивно испољавали сви колективитети понаособ. Док су неки народи јужнословенске групе своју етногенезу и национално формирање довршили пре стварања прве југословенске државе, други су "зачети" и "формирани" управо у току постојања прве и друге Југославије. Југославија се тако исказала као велико њородилишиџе народа - место нациоџенезе црногорског, македонског и муслиманског народа јужнословенске групе. Неопходно је, међутим, уочити историјске разлике из-

зататке модерне државе. Што се тиче оних делова Краљевине СХС који су до 1918. припадали Аустро-Угарској, то су биле провинције а не државе (Босна, чак није била ни провинција него 'потчињена земља' или како су неки аустријски правници тврдили, колонија) ... Укратко, од свих делова државе СХС само Краљевина Србија била је потпуно организована модерна држава." Јовановић Слободан, *Из историје и књижевности, 1. Из историје*, глава "Је ли федерализам код нас могућан", стр. 364, Сабрана дела, БИГЗ - Југославија публик - СКЗ, Београд, 1991.

међу "стариx" и "младиx" тј. "новиx" јужнословенских народа. Разлике је потребно поменути, не ради дискриминације у некој новоствореној хијерархији више вредних или мање вредних балканских и европских народа, него зарад тачнијег тумачења околности разбијања и распадања претпоследње југословенске државе.

Три народа која су оформила своја национална бића (у случају Срба у Србији и Црној Гори и државна бића) пре стварања југословенске државе, југословенство, југославизам и југославизацију доживљавали су другачије од етноса и етноликних група који су, како ће показати след догађаја, у Југославији тек требало да се остваре као народи-нације. Већ створени стари јужнословенски народи, сасвим очекивано, нису ни помишљали на самоукидање, као што ни етнолике групе нису хтеле да се одрекну својих све изразитијих националних потенцијала. Било је, додуше, југословенског заноса и самоодрицања од властитих национа, као што је и међу етноликним групама било залагања за директно претакање у нову *југословенску нацију*. Али, такви случајеви нису представљали ни већинско расположење јужнословенских народа, нити спонтани процес етногенезе Југословена.

Штавише, док су "стари" јужнословенски народи и њихове традиционалне политичке, верске и културне елите држали да је етногенеза Јужних Словена историјски довршена и број јужнословенских народа коначан, државотворни "етногенетичари" и "социјални инжењери" из не тако давних времена, заступали су национални програм стварања једне, односно више нових нација. Реч је, пре свих, о скупној, боље речено заједничкој нацији Југословена, у коју је требало да се "претопе" сви јужнословенски држављани Југославије.¹² Али, истовремено са условно речено "синтетичком" или "интегралистичком" етногенезом Југословена, текла је и плурална етногенеза нових јужнословенских народа, који се очигледно нису "претапали" одмах и непосредно у Југословене него су настајали посредно и поступно из окриља већ постојећих етнонационалних, верских и језичких групација. Њима је, по свему судећи, више одговарала ситуација у којој би унутар Југославије постајале бар три "врсте" народа: 1) малобројни Југословени као тенденцијски "међународ" или "наднарод"; 2) многољудни али ослабљени

12 Видети: Дворниковић Владимир, *Карактеролозија Југословена*, глава "Постанак југословенског народа (етногенеза Југословена)", стр. 267-290, Просвета, Београд, Просвета, Ниш, 1990.

"стари" јужнословенски народи, и; 3) "нови" јужнословенски народи у националној и државној експанзији.

Предочени процес две паралелне етногенезе монистичког и плуралистичког типа био је колико историјски конфликтан толико и логички контрадикторан. Заправо, упоредна етногенеза "интегралних", "транснационалних", "суперационалних" или "анационалних" Југословена и нових, у сваком случају националних југословенских нација, била је истовремени резултат идеолошких, партијских и државних пројекција и геополитичких и верско-црквених померања на јужнословенском тлу и у региону током XIX и XX века. Будући да се нове јужнословенске нације нису формирале на предјугословенском недржавном него на југословенском државном стадијуму, оне заправо нису биле непосредни резултат јужнословенске етногенезе него су, на нарочити идеолошки и политички начин, повезане са југословенском државном генезом. Прецизности ради, потребно је поновити да нове нације на овдашњем тлу, у историјском смислу, нису биле плод јужнословенске предјугословенске етногенезе, него су као етнонационалне конструкције настале тек на југословенском стадијуму приближавања и окупљања Јужних Словена. Мултинационална Југославија је у оба историјска лика била политички инкубатор настанка нових народа из неспорно сродне групе народа.

После нестанка друге и треће Југославије, нове нације су се, међутим, *дејугославизовале* и брже боље повратиле у расути састав Јужних Словена. Иако своје настанке оне у много чему, ако не и у свему, дугују Југославији и унутрашњим и спољашњим креаторима југословенске националне политике, у часу стечене самосталности политичке елите тих народа радо су се одрекле било каквих помисли на Југославију, осим оних које би им могле донети накнадне користи. Тако се показало да је Југославија, у продуженој историји Краљевине и Републике, била у ствари, етнонационална лабораторија Европе у којој се, напослетку, услед непажљивог и нестручног руковања догодила разорна експлозија. У том смислу, трагична југословенска искуства могу (а не морају!?) бити драгоцену грађу за извлачење поука о мултинационалној будућности Европске уније!

2. Ујошреба Југославије

Показало се да је Југославија била инструментална творевина. Јужни Словени су користили и искористили Југославију да би је напослетку одбацили. Перманентна употреба Југославије је значила њену вишеетапну потрошњу до чина со-

цијалне и политичке дезинтеграције. Југославизација је могла да се схвати, прихвати или одбије на више начина. Југославизација је, на пример, могла да се схвати као придруживање или придавање паралелног југословенског карактера неокрњеном властитом национу. Југославизација се, такође, могла схватити и као подстицај на унутрашњи југословенски или пројугословенски преображај властите нације, која је тиме стицала дуални идентитет. Исто тако, југославизација је могла да се прихвати као процес који поништава пролазни идентитет и наметче завршни надидентитет. Али, југославизација је могла да се одбије и као неприродни, политички усиљени процес који разара природна, органска, историјска бића јужнословенских нација.

Док су стари јужнословенски народи, представљени својим националним елитама, агресивну југославизацију схватили као оспоравање перспектива властитог постојања, дотле су јужнословенски етноси у националном *statu nascendi* користили југословенски стадијум за развој властитих националних потенцијала. Завршна слика етногенетске динамике на југословенском стадијуму показује да су стари народи опстали, али да је отворен егзистенцијални простор за неколико настајућих јужнословенских народа који ће своју етногенезу, по свој прилици, довршити тек на постјугословенском стадијуму.

Показало се да се етногенеза и процес стварања југословенских нација нису подударали са етатизацијом Југославије. У складу са партијском идеологијом "одумирања државе" Југославија је непрестано слабила и деетатизовала се, а јачале су, односно етатизовале се национално конституисане републике. У ствари, неподударност стварања југословенске државе и југословенских нација тицала се само општег државног оквира унутар кога су настали замеци нових јужнословенских држава. Мада отпрва није изгледало да ће баш свака јужнословенска нација да створи властиту државу, током трајања две Југославије уприличени су повољни услови за умногостручавање етно-националних државоликих бића. Створене су реалне могућности да дословно сваки стари и нови јужнословенски народ после одбацивања Југославије обликује властиту државу.

3. Несклад југословенских мотивација

Напоследку, после њеног уништења лако је рећи да у Југославији није било довољно заједничких мотива за њен опстанак и развој. Да је било, интегралисти би победили и не би се догодило њено разбијање. Али, већ на почетку живота Југо-

славије код политичких елита недржавних јужнословенских народа догодила се, заправо, неувиђавна замена доминатног објекта политичке критике и опонирања. Фокусирано место омражене и поражене Аустроугарске заузела је исцрпљена победничка Србија. Стручњак за уставно право Миодраг Јовичић је запазио дубоко неповерење које је у обе Југославије владало према Србији. "Србија у свом удруживању с другима увек бива оштећена", каже Јовичић, подсећајући да је: "то био случај и 1945., па ће тако бити и сада. И у основи и овог удруживања лежи неповерење према Србији, а неповерење никако није здрав темељ на коме се може градити заједничка кућа."¹³

Парафразирајући историчара Бранка Петрановића Љубодраг Димић о карактеру политике вођене према Србима пише: "Комунисти су државу административно изграђивали и као 'федерацију равнотеже' која је ћутањем о геноциду, забраном повратка српских колониста у своје домове на Косову и Метохији и Македонији, наметањем хипотеке о 'великосрпском хегемонизму', негирањем наглашавања српског националног индивидуалитета, спречавањем отварања српског питања, апсолутном централизацијом власти, федерализацијом Србије, стварањем утиска о неважности и штетности оивичавања српског националног простора, начином разграничења федералних јединица, свесно мењала положај и српског народа."¹⁴

На сличној матрици мишљења. Добрица Ћосић је обратио већу пажњу на историјске околности и стварну улогу појединих народа у сукобима после којих је настала прва југословенска држава. Мотиве који су раздвојене јужнословенске народе нагнали на уједињење у Југославију, Ћосић није доживео као искрене, сасвим супротно, он је на становишту да је уједињење политички, психолошки и морално било уједињење ратних победника и поражених, ослободилаца и ослобођених. "А у историји ослободиоци никада нису били само ослободиоци, нити су ослобођени правдом, истином и лојалношћу узвратили својим ослободиоцима. Та, рекао би антрополошка негативна одредница ослобођења јужнословенских народа у заједничку државу, биће од огромног политичког, моралног и психоло-

13 Јовичић Миодраг, *Куда идиш Србијо? Хроника српско-југословенске уставности (1990-1994)*, глава "Устав СРЈ - акт који српска правна наука не прихвата", стр. 13, "Драганић", Београд, 1995.

14 Димић Љубомир, *Срби и Југославија. Простор, друштво, историја*, глава "Политика", стр. 161, Стубови културе, Београд, 1998.

шког утицаја на целокупни живот Југославије до данашњих дана." ¹⁵

Филозоф Жарко Видовић је, такође, уочио велику историјску симулацију лажно превладаних антагонизама и хостилизма у заједничкој држави. Видовић, наиме, сматра да није постојала ниједна друга држава у свету која је настала окупљањем ратних непријатеља под један кров. "Тежње југословенских народа су се исказивале искључиво у ратним сукобима. Хрвати и Словенци нису настојали да се уједине, већ да освоје и савладају Србе ... Југославија, да поновим, није била израз тежњи југословенских народа, па ни српског. Њу је створио неко други. Историјска наука до данас није дефинисала које су снаге у Европи оформиле такву државну заједницу - од почетка пројектовану на распад." ¹⁶

Политичко, идеолошко и државно југославизовање није довело до унитарне државне компактности и наднационалне хомогености. Отуда се конструктивистичко југославизовање у државној фази може схватити као недовршен, боље речено прекинут историјски процес. Политичко довршавање Југославије осујетили су моћни контратрендови историје. Док су две мирнодопске Југославије биле плаузибилне европским круговима моћи, пројугословенска политика је била изричито подржавана и на Истоку и на Западу. Постојањем Југославије Балкан је у равнотежи сила био привремено *дебалканизован*, односно на специфичан начин *југославизован*. При оваквом тумачењу југославизација је означавала позитиван процес и конструктивно стање супротно *балканизацији* и *балканизму*, толико карактеристичним за неуравнотежена и прекретничка раздобља европске историје.

*

Реална европска политика је Југославији доделила злосретну судбину. Позитивна југославизација је очитовала колико западноевропску пожељност јужнословенске ослобођености од совјетске, заправо руске заштите и утицаја, толико суспрезање неприхватљивих немачких балканских амбиција. Али, зато је другим западноевропским чиниоцима, пре свих

15 Ђосић Добрица, *Српско ишћање - демократско ишћање*, глава "Југославија и српско питање", стр. 142, Политика - Стручна књига, Београд, 1992.

16 Видовић Жарко, *Срби у Југославији и Европи*, глава "'Братска држава' вечитих непријатеља", стр. 155-157, Светосавска књижевна заједница, Београд, 1994.

Америци, Великој Британији и Француској, Југославија, бар извесно време, била потребна. Обе Југославије су, наиме, функционисале кроз релативизовање совјетске тј. руске моћи и слабљење источноевропске сфере утицаја. Југословенска монархија је то чинила у саставу "санитарног кордона" против Лењиновог и Стаљиновог СССР-а, док је југословенски савез република подржаван од Запада у ходу на "југословенском путу" ревизије темељних принципа брежњевљевског реалног социјализма. Отуда је југославизација означавала и подстрекавање совјетских сателита на отказивање беспоговорне лојалности Кремљу. Израз "југославизација" је у том нарочитом значењу имао смисао издвајања из источног блока, идеолошког ревизионизма и комунистичке апостазе.

Дезинтегративна југославизација

Супротан, деструктиван и негативан вид испољавања југославизације огледао се у коначном разједињењу Југословена и намицању стварних или привидних независности нових јужнословенских држава. Негативна југославизација, у ствари, означава обрнут и силазни историјски процес разградње заједничког друштва и државе. Из двадесетовековног дводржавног модуса Југословена, Јужни Словени су се вратили својим појединачним историјским и етнонационалним одређењима у државним и парадржавним обрисима.

Потреба семантичког прецизирања наводи на став да би погоднији израз за негативну југославизацију, заправо била реч *дејугославизација*. У европском новоговору, међутим, реч *југославизација* се употребљава у историјској и језичкој аналогји са речју *балканизација*. Отуда, југославизација слично балканизацији, означава унутрашњу непомирљивост, посвађаност, сукобе, разбијање и распадање политичке заједнице, односно државне целине. Субјект-објект дешавања распада, у случају негативне југославизације, додуше, није Балкан него Југославија. Исто тако, у негативној југославизацији или дејугославизацији сукоби се не дешавају између независних држава, него између државоликих творевина које желе да постану независне државе. То значи да су југословенске републике, које су кроз сецесију постале независне државе, биле актери негативне југославизације. Додатна разлика између балканизације и негативне југославизације је у томе што је *балканизација* семантички и есенцијално негативно предиспонирана и ниу-

ком случају не означава позитивну *дебалканизацију* док појам југославизација исказује генеричку двосмисленост.¹⁷

Но, семантичке непрецизности условљене су претходним политичким догађањима. Језичке забуне изазване су пометеном стварношћу. Јужнословенско досезање транснационалног нивоа југословенске културне и политичке синтезе није успело. У еуфоричном, посткомунистичком и евројунионистичком балканском амбијенту рекреирана је слика предјугословенског партикуларизма. Јужнословенске разлике су супстанцијализоване, идеолошки глорификоване и успостављене као непремостива политичка граница не само између разноликих него и неспојивих етно-националних идентитета.

Свест о унутрашњим тешкоћама у успостављању хармоничног међунационалног живота и политички солидне и компактне државе оптерећивала је и мислиоце прворођене Југославије. Слободан Јовановић је запазио да су разлике у вери, општој култури и историјским предањима, биле сметња, ако не за стварање заједничке, а оно за стварање онакве централизоване државе каквој су тежили поборници српско-хрватског јединства.¹⁸ Исти аутор је својевремено уочио и неке од унутарсрпских разлога југословенског неуспеха. Он их је лоцирао у најзначајнији историјски домен односа два најбројнија и најснажнија јужнословенска народа. "За Доситеја, Срби и Хрвати били су различни поглавито по вери, а како је он значај вере потцењивао, он није у тим верским разликама налазио тако велику сметњу српско-хрватском јединству. Вук опет није видео битне разлике између српског и хрватског језика, и пошто је значај језика прецењивао прелазио је олако преко других чињеница које су Србе и Хрвате раздвајале. Цвијић је стајао на становишту етничког јединства Срба и Хрвата; и једни и други су били Југословени, али не истог типа: Срби су били Динарци, а Хрвати Панонци. У Цвијићево време југословенска мисао је

17 Полисемија, која се испољава кроз немарне реторичке противречности, може бити превладана прецизнијом употребом појмова: позитивно балканизовање - негативна балканизација и позитивно југославизовање - негативна југославизација. Тежиште прецизирања је умерено ка употребљеним суфиксима, који одређују вредносно позитивно и вредносно негативно значење.

18 Слободан Јовановић је сматрао да се: "У пракси, југословенство, као национална идеја показала слабије и од српског и од хрватског национализма, тако да је изгледало да се Југославија неће моћи организовати на основи српско-хрватског јединства него на компромису та два национализма." Јовановић Слободан, *Из историје и књижевности II. Један прилог за проучавање српског националног карактера*, глава "Југословенска мисао", стр. 556, Сабрана дела, БИГЗ - Југославија публик - СКЗ, Београд, 1991.

узела толико маха да се разлика између Динараца и Панонаца сматрала као безначајна."¹⁹

Повећањем политичког значаја КПЈ у животу југословенске државе и монополом њене визије преуређења односа међу Јужним Словенима после победе у грађанском и револуционарном рату, југословенском интегрализму и унитаризму је одзвонило. Бранко Петрановић је приметио како је: "Национална структура КПЈ, са уважавањем неприкосновених принципа демократског централизма, имала антиципативни значај у стварању југословенске федерације."²⁰ Миодраг Јовичић је, такође, уочио да иако је послератна Југославија образована као федерација у циљу решавања тзв. националног питања, институционална решења нису ишла у правцу постизања тог циља. "Најпре, етничка измешаност онемогућавала је остварења начела 'једна нација - једна федерална јединица', које би једино било у складу са догмом о решавању 'националних питања'. И друго, највећа, српска нација морала је, арбитрерним одређењем републичких граница, да живи испарцелисана у више федералних јединица, при чему је матичној републици те нације, Србији, наметнуто постојање у њеним границама две аутономне јединице."²¹

Часлав Оцић сматра да је мултиетничитет послужио као оправдање за увођење федералног система у Југославији, те да је федерализам као начин решавања националног питања на лењинистички начин објашњавао преуређење Југославије на федеративној основи 1943. и 1945. године. "Такво 'решење' има корен у међуратним схватањима о националном питању партије (КПЈ) која је 1945. године превратом дошла у Југославији на власт. Коминтерновски дух темељен на идеји разбијања Југославије, готово пола века обележаваће историју Југославије. Та идеја ће се, уз претходну систематску политичку, правну, економску, културну и медијску припрему, на крају, насиљем огромних размера, и остварити."²²

19 Јовановић Слободан, *Из историје и књижевности II. Један прилог за проучавање српског националног карактера* глава "Југословенска мисао", стр. 555, Сабрана дела, БИГЗ - Југославија публик - СКЗ, Београд, 1991.

20 Петрановић Бранко, *Огледа из историје*, стр. 451, Службени лист СРЈ, Београд, 1998.

21 Јовичић Миодраг, *Куда идеш Србијо? Хроника српско-југословенске уставности (1990-1994)*, глава "Пледоаје за регионалну државу", стр. 151, "Драганић", Београд, 1995.

22 Оцић Часлав, "Регионални проблем у бившој Југославији", глава "Федерализам", стр. 30-31, зборник *Србија држава региона*, Веће за демократске промене у Србији, Нови Сад, 2000.

Иако је и пре уједињења Јужних Словена било основних сумњи у изгледну будућност нове политичке заједнице, у часу када је она проглашена и одмах потом запала у несавладиве тешкоће, сумње су још више ојачале, да би се напослетку претвориле у дефинитивна тумачења њене почетне слабости и бесперспективности. Такав став у тумачењу настанка Југославије заступа, на пример, историчар Милорад Екмечић. Он сматра да уједињење 1918. које је, по његовом мишљењу, засновано на учењу рационалистичке филозофије с краја XVII века, ниучему није одговарало историјској стварности. "Друштво из историје није баштинило довољно зрелу културу да филозофију узме за своје водство. Религија и припадност цркви су остале основни облик етничке идентификације ... Међутим, тај 'национализам судњег дана' је плод који расте на два одвојена стабла: инфериорности културе балканског друштва и политике коју воде цркве."²³

1. Од Јуџословена до Јужних Словена

Супротно позитивној југославизацији Јужних Словена (југославизму, југословенству и Југословенима), која је, како је речено, довела до њихове друштвене, културне, државне, интеретничке и интерконфесионалне заједнице, негативна југославизација је Југословене "вратила" у положај Јужних Словена, тј. статус раздвојених, старих и нових јужнословенских етноса-нација.

Нестанком Југославије Југословени су лишени конкретног политичког и државног ослоњања тако да су се у постјугословенској ситуацији нашли у развезаном "лебдећем" положају. Земља којој су припадали и у односу на коју су створили, или од које су преузели идентитет је нестала. Одатле је разумљиво што је број наднационалних или новонационалних Југословена у непрекидном демографском опадању.²⁴ Ипак, чак и после нестанка Југославије, *јосиј јуџословенски Јуџословени* нису потпуно нестали. Опстанак југословенског идентитета у постјугословенским условима дугује се продуженом деловању неколико фактора: 1) неугашеном мултиетничитету Србије; 2) подељеном идентитету лица из мешовитих бракова; 3) ма-

23 Екмечић Милорад, *Сиварање Јуџославије 1790-1918*, други том, глава "Историјске последице уједињења Југославије 1918.", стр. 834, Просвета, Београд, 1989.

24 Према првом постсецесионом попису становништва из 2002. године у ДЗСЦГ је живело 80.721 декларисаних Југословена, највише у Војводини и Београду. Подаци предсецесионог пописа из 1991. године указују на 312.595 опредељених Југословена. Прве године после Титове смрти (1981), чак 5.7% укупног становништва Србије изјашњавало се као Југословени.

нифестним идеолошким и политичким пројугословенским убеђењима, везаним за величину и разноврсност претходне државе; 4) nelaгоди и бојазни од партикуларног националног опредељења и преласка у нови (заправо стари) национални идентитет; 5) индигнацији према чињеници разбијања и распадања Југославије и настанка више мононационалних држава.

Још увек није јасно да ли је комбативна дезинтеграција друге Југославије произвела побољшања и нове историјске квалитете, или представља погоршање и регресију на претходне стадијуме балканогенезе и еврогенезе? За историјски неуспех Југославије, додуше, није била крива само ненаклоњена Европа Запада. По свој прилици, већи део чинилаца југословенске пропасти имао је унутрашње узроке. Али, тек растом поузданих историјских спознаја постаје видљиво да је југословенска држава у колоплету унутрашњих и спољашњих чинилаца могла да буде разорена само уз изричиту европску, тј. евроамеричку дозволу и подршку.

У непрегледној литератури која се, у овом часу, бави нестанком друге Југославије, наводи се мноштво узрока (разлога, повода, мотива, интереса, циљева и сврха) постиђујућег силаска са европске сцене те велике и по свему судећи кључне балканске државе. Сумарни поглед указује на истраживачку тежњу ка препознавању тзв. унутрашњих и спољашњих узрока, али и ка монокаузалној и полидетерминистичкој интерпретацији слома југословенске државе.

Као што је примећено, извесни аутори откривају "генетску грешку" у најранијој историји Југославије, заправо у противречним околностима, неусаглашеном начину припреме и карактеру прводецембарског акта проглашења заједничке државе. У најранијој, конститутивној несагласности југословенске државе ови аутори препознали су јасне симптоме њене будуће пропасти. Многи од њих уверени су да унутар обе Југославије никада није уобличен јединствен национални, међунационални или наднационални државни циљ. Штавише, ни у једном часу није прихваћен нити остварен хомогени *југословенски национални интерес*. Уколико се то ипак, местимично и спорадично и догађало, било је везано за реакције на изазове из међународног окружења. Истовремено евентуални јединствени југословенски национални интерес реално су превладавали појединачни интереси југословенских народа.

Политекономиста Часлав Оцић је, на пример, детаљно анализирао еволуцију левичарских државно-партијских моду-

са и фаза решавања националног питања у Југославији. По Оцићу те фазе се могу одредити у следећем временском редоследу: "1) 1919-1923. одбрана централизма и унитаризма, концепт троименог народа; 2) 1923-1928. унутрашњи спорови између левог и десног крила партије; 3) 1928-1934. период Коминтерне, обележен наредбом Коминтерне да се Југославија мора разбити на посебне, национално хомогене националне државе; 4) 1934-1943. признавање права националног самоопредељења, уз истовремену жељу да се сачува јединство социјалистичке Југославије; 5) 1943-1964. федерализам који обележава дисјункција република и нација, концепт југословенства; 6) 1964-1974/1991. напуштање југословенства и изједначавање република и нација и, на основу тога, међурепубличких и међунационалних односа; 7) 1974-1991. консензуализам и распад државе."²⁵ Силазна путања дезинтегративних уставно-правних облика је, такође, позната: 1) унитарна централистичка држава; 2) унитарна држава са почетном федералном премисом; 3) чврста комунистичка федерација; 4) еластична федерација са конфедералним премисама; 5) федерација-конфедерација; 6) председесациона конфедерација; 7) постконфедералне независне јужнословенске државе!

На основу изнетог чини се као да је Југославија која је постојала била немогућа творевина, тачније речено, да када је већ успостављена због урођених мана није имала веће изгледе да се трајно одржи. Историчар Веселин Ђуретић, на пример, сматра да се Југославија појављивала као: "творевина једне културно-историјски недовољно засноване и неконзистентне идеологије, коју је носио романтичарски занос разнонационалних протагониста, док је политичку праксу условљавала верски разбијена друштвена основа."²⁶ У сличном духу филозоф Жарко Видовић истиче да је историја Југославије истоветна са временом њеног распадања: "Њено постојање равно је 'дијалектици' њеног распада и нестајања. У томе распадању српска историјска и национална свест јављају се - не у некој солидарности са спољним светом (као са исламским у муслимана или католичким у Хрвата и Словенаца), не у очекивању помо-

25 Оцић Часлав, "Регионални проблем у бившој Југославији, глава "Национално питање" и регионални развој", стр. 29, зборник *Србија држава региона*, Веће за демократске промене у Србији", Нови Сад, 2000.

26 Ђуретић Веселин, *Разарање српства у XX веку. Идеолошка ујошреба историје*, глава "Југословенска идеја и југословенска држава 1918-1941. - оквир неурализације и растројства", стр. 27, САНУ - Балканолошки институт, Београд 1992.

ћи било од САД или од СССР, Запада или 'Истока', него као осећање усамљености и одсечености од света."²⁷

Насупрот најоштријем облику одбацивања југословенског политичког искуства од заметка до геополитичке смрти - као погубног за српски народ и српску државу - стоје тумачи који симптоме слома разазнају тек у скоријим фазама југословенске историје. Указивањем на "демократски дефицит" савремени британски историчар Ричард Кремптон је, рецимо, исказао један од карактеристичних образаца мишљења дезинтеграције друге Југославије: "У ствари, у Југославији је било довољно социјализма да се успори нагла привредна модернизација, али недовољно за спровођење оштре економске дисциплине из центра. У земљи је истовремено било довољно демократије да се јавно изрази незадовољство због осујећених жеља и намера, али недовољно да би се створиле алтернативне политичке организације где би то осећање осујећености могло легитимно да се изрази у оквиру установљеног политичког поретка."²⁸

Поновимо, док су се тзв. позитивним и конструктивним југославизовањем Јужни Словени удруживали и претварали у условне Југословене, инверзним историјским процесом негативне и деструктивне југославизације народи Југославије су се вратили на почетне јужнословенске позиције. *Посијугословенско сћање*, међутим, не наликује *їредјугословенском сћању*, јер су нове творевине како-тако независне, док су раније биле неослобођена тј. окупирана подручја. Сада су фрагментовани Јужни Словени "ослобођени" од Југославије чиме је реактуализовано *анїијугословенсїво* као форма негативне историјске свести и широког политичког мњења да понеки од њих никада нису неговали пројугословенска убеђења.

2. Евроїска судбина "їамнице народа"

У сецесионистичком рату поништен је чак и привид некадашње југословенске комплексне целовитости. Док је по једном тумачењу преостала тзв. трећа Југославија била, или требало да буде, сукцесор и држава у континуитету претходне југословенске федерације, по другом тумачењу после извршене сецесије настала је једна сасвим нова држава. Оно што је

27 Видовић Жарко, *Срби у Југославији и Евроїа*, "Предговор", стр. 6-7, Светосавска књижевна заједница, Београд, 1994.

28 Кремптон Ричард, *Балкан ѓосле Другої светскої раїа*, глава "Нестанак старе Југославије", стр. 352, Сїо, Београд, 2003.

створено на развалинама друге Југославије на словеначком и хрватском простору задобило је чисте етнонационалне облике. То се, наравно, није догодило на простору Србије, Црне Горе, Македоније и Босне и Херцеговине. Тај простор је и надаље остао налик "леопардовој кожи" прошарано мултиетничан и мултиконфесионалан што је, иначе, један од текућих идеала процеса глобализације. "У контексту глобализације доминантног друштвеног поретка, и формирање нових нација и држава, и рат за њихово формирање добијају ограничено инструментално значење. У оквиру ових друштава прича о суверенитету и конструкција 'славне' традиције постају средство унутрашње легитимације владајуће елите, која у међународним размерама мора да покаже практичну неутралност."²⁹ Судаћи према речима филозофа Милета Савића, локална, регионална и глобална димензија југословенског сецесионог сукоба, не само да су се разликовале него су, у много чему, исказивале сасвим супротне тежње и циљеве.

Друга и, како се показало, претпоследња Југославија је разбијена споља и урушена изнутра престанком геополитичке сагласности великих сила у посткомунистичком периоду. У европској транзитно/транзиционој неравнотежи претходни макро и мезо консензус око постојања Југославије је престао да важи. Тиме је у битним европским круговима изостала подршка пројугословенској интегралистичкој политици, да би се силовито подржала политика обрнутог правца. Пјер Мари Галоа је у Немачкој и њеним реваншистичким поривима видео главног спољашњег кривца југословенског растура. "Југословенски федерализам је био разорен зато што је то желела Немачка. Немачка је апсолутно желела да избрише све остатке Версаја, који су значили њене неуспехе. Раздвојила је Чехословачку, раздвојила је Југославију."³⁰

С друге стране, Светозар Стојановић је став Европе према југословенској кризи објаснио речима: "Европска заједница је почела своју дипломатско-политичку интервенцију у унутрашње спорове у Југославији обавезујући се на непристрасно пружање добрих услуга свим странама, али је убрзо приступила наметању сецесионистичких решења. (...) Распад једне државе као што је била Југославија није представљао тако безна-

29 Савић Миле, *Ванредно стање*, глава "Национално питање, национализам и национални интерес", стр. 92, "Филип Вишњић", Београд, 1999.

30 Галоа Пјер Мари, "Пророк сумрака Запада", интервју, недељник *Европа*, стр. 29, бр. 41, 20. јануар 2005.

чајну опасност да би Запад смео себи да дозволи толику непромишљеност и недоследност, нарочито кад се узме у обзир да су тиме поништени и резултати два светска рата. Историја обично не пропушта да казни такву ароганцију.³¹ На жалост, попут прве, и друга Југославија је у јавном мњењу Европе приказана као европска "тамница народа". У антијугословенски острашћеним европским круговима једва се чекало да Југославија нестане.³² Отуда, скоро да нема места сумњи да је Југославија, као колико-толико модерни европски пројекат геополитичког уређења једног дела Балкана, примарно разбијена!³³

У раздобљу дисолуције југословенске државе чињени су, додуше, извесни предлози спасавања, који су у накнадној интерпретацији занимљиви са тачке гледишта историјског циклизма. Зато је корисно присећање на редослед иницијатива и предлога реорганизације некадашње југословенске државе. Прво је октобра 1990. пласиран *конфедерални модел*.³⁴ Затим је фебруара 1991. предложен концепт *демокрајтске федерације*. Потом је у првој половини 1991. лансиран *конфедерално-федерални систем асиметричне федерације*. Онда је у јуну 1991. - на предлог Кире Глигорова и Алије Изетбеговића - донета Платформа о будућности југословенске заједнице у облику савеза република као *савеза држава*. Потом су наизменично предлагани модели *кооперативног* и *корпоративног федерализма*. На послетку, Миодраг Јовичић је сачинио детаљан предлог Југославије и Србије као *регионалне државе*.³⁵

Ипак, догађаји су мимо трагања за уставно-правним модалитетом сложене државе ишли својим током. Разбијањем Југославије у "трећем балканском рату", отпочео је убрзани процес *дејугославизације*, свеколиког одрицања од било каквог позитивног југословенског својства или припадности. На

31 Стојановић Светозар, *Пројаси комунизма и разбијање Југославије*, глава "Западни тријумфализам и југословенска трагедија" стр. 105-106, "Филип Вишњић" - Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 1995.

32 О европској одговорности за разбираспад друге Југославије, видети: Самарџић Слободан, "Путеви европске политике", глава "Европска политика и распад Југославије", стр. 81-88, зборник, *Европа и распад Југославије*, приредила Радмила Накарада, ИЕС, Београд, 1995.

33 Булајић Милан, *Разбијање југословенске државе 1991/1992. - злочин против мира. Одговорност Вајцкиана и Немачке*, глава "Насилно разбијање југословенске државе - злочин против мира", стр. 23-28, Српска књижевна задруга, Београд, 1994.

34 Видети: Текст конфедералног предлога, дневник *Борба*, 8. октобар 1990.

35 Јовичић Миодраг, "Рез на погубној вези. Југославија регионална држава", *Недељна борба*, Београд, 25-26. мај 1991, стр. 15.

Западу и југословенским просторима актуализована је фобична политичка стратегија.³⁶ У стварности поодмакле сецесије преостала Југославија је у потпуности идентификована са Србијом. Ова замена и поистовећивање субјекта и објекта (дез)интеграције условљавала је да се *југославофобија* тј. *југофобија* недиференцирано исказује као *србофобија*.³⁷

Страх и одвратност према Југославији као заједничкој држави био је сразмеран непрестајању на функционалну улогу српске интеграције унутар ње. При том су се и токови србофобичног политичког понашања рачвали у два, односно три црквено-религијска рукавца. Кристалисала су се, наиме, три екстремна србофобична облика: а) *муслиманска србофобија* - заснована на исламском фундаментализму и нетрпељивости према православљу; б) *католичка србофобија* - заснована на традиционалној прозелитској нетрпељивости; ц) *расколничка унућарљива православна*, заправо квазиверска и квазицрквена србофобија - заснована на идеолошком, политичком и државном расколу истоверног и истородног народа Срба и Црногораца.

3. Ватикан и рођив Југославије

Ватикан је митско место југословенске пропасти. Нема никакве тајне у томе да је Ватикан био "природни непријатељ" прве заједничке мултиконфесионалне државе Јужних Словена. Православни Јужни Словени су за Римокатоличку цркву увек представљали балкански народ који би чим пре и у целини требало привући у властито окриље. У модерном добу за ту сврху Рим је користио други по величини јужнословенски народ - католичке Хрвате. Милорад Екмечић је уочио противречности у прозелитским тежњама римске Курије. "Идеолог социјалног католицизма у југословенским земљама бискуп Махнич је 1918. поздравио уједињење хрватског и српског на-

36 Историчар Милорад Екмечић сматра да су у модерној историји фобије инструмент идеолошке и политичке мобилизације маса у време припремања и тока великих ратова. "Данашња србофобија у западним земљама је значајнија по ономе што ће се из ње изродити, него по ономе што је до данас с њом урађено." Екмечић Милорад, *Србофобија и антисемитизам*, глава "Уводно објашњење", стр. 3, Бели Анђео, Шабац, 2000.

37 Жарко Видовић је уочио да је Европа као геноцидну идеологију осудила само немачки нацизам, а не хрватску односно аустро-хрватску србофобију. "Иако је у оба светска рата жртва агресије била не само српска држава него и сам народ, европски мировни уговори нигде не помињу да су Срби били жртве геноцида. Србофобија никад није осуђена, па је данас присутна и у самој европској идеји." Видовић Жарко, *Срби у Југославији и Европи*, глава "Братска држава' вечитих непријатеља", стр. 158, Светосавска књижевна заједница, Београд, 1994.

рода. Он вели да ће се политички акценат преносити са запада на исток и да је пропашћу царске Русије, која је била заштитник православља, хрватски народ добио нарочити задатак. Он 'ће бити први кога ће Господар послати на католичку жетву на источне њиве'. Историјска мисија хрватског народа је да поврати српски народ католичкој цркви, и створи један 'Исусов овчињак'. У условима када је Русија пала, 'балкански народи су слободни, да постану оно, што су и прије били - католици. Хрвати су у 9. вијеку покрестили Србе, пак је zgodно да им и сада донесу католичанство.'"³⁸

Читаво време док је постојала Југославија, Ватикан је био против Југославије! Ватикан је био против стварања прве југословенске државе и последњи је, са једва скривеним антипатијама, признао њену државно-правну егзистенцију, тек 6. новембра 1919. године. Читаво време Првог светског рата, а нарочито у његовом изненадном исходу, Ватикан се упорно мешао у јужнословенске послове. Екмечић наводи да су у октобру 1918. савезници обавештени да римокатоличка црква заступа идеју стварања једне *Подунавске конфедерације* на темељима бивше Хабсбуршке империје. "Из тог се пројекта издвојила идеја о Хрватској и Словенији као два републикама. Није истражено где је први корен ових идеја о два југословенским републикама, а затим и пројекта да се југословенско јединство оствари у републиканској форми", пише Екмечић, истичући да су амерички дипломати процењивали да је: "У Хрватској 'републикански пројект повезан са аустријским интригама'. Вероватно је да је први урачунљив пројекат објављен средином 1918. у лондонском часопису *The New Europe*. Знало се да је чланак *Србија на раскрсници* писао Ситон-Вотсон. (...) Увек је остајало питање шта ко подразумева под републиком. Она једно значи за социјалисте, а друго за енглеске масоне и католичку цркву."³⁹

Када је у питању друга Југославија ставови Ватикана се нису битно мењали. Ватикан је, такође, био против континуитета Југославије у новом идеолошком облику и опет је последњи и невољно признао постојање комунистичке федерације. Жеље Ватикана, ипак нису оличавале хтења читавог Старог континента, вратимо се зато Европи. Шта је радила и урадила Европа Запада? Истог часа када је у јеку најжешће југословен-

38 Екмечић Милорад, *Стварање Југославије 1790-1918*, други том, глава "Историјске последице уједињења Југославије 1918.", стр. 837, Просвета, Београд, 1989.

39 Екмечић Милорад, наведено дело, стр. 812-813.

ске кризе бриселска Европа увидела деструктивну ефикасност југословенског растура, позитивни појам југославизације се изопачио у медијски негативно значење југославизације сличне балканизацији. Тиме се Европа Запада мимикрично одрекла цивилизацијске конотације мултиконфесионалног јужнословенског удруживања и посегла за негативним тумачењима, као да је већ и само постојање Југославије било усиљено, а сама држава "вештачка творевина". Мимоилазећи аутентичне интересе, Европа Запада се лако одрекла и одбацила своје геополитичко чедо.

Тако је и друга, попут прве Југославије, разбијена као "неприродна" и "монструозна" држава". Тиме је најпре оштећен српски чинилац који се супротставио оној Европи која се малодушно идентификовала са немачким геополитичким и папистичким католичким позицијама. Европска унија је, без критичког отпора и потпуне свести о последицама, капитулирала пред неувијеним захтевима немачког канцелара Хелмута Кола, министра Ханса Дитриха Геншера⁴⁰ и одлучним тежњама папе Јована Павла Другог.⁴¹ По свему судећи, обављена је размена, заправо својеврсна "трговина" између најјачих и најзаинтересованијих западних земаља и Ватикана.⁴² По природи ствари, и на први поглед, Ватикан је могао да учини уступке једино у свом нематеријалном, заправо у спиритуално-религијском и симболичком домену овоземаљске моћи.

Историчар Милорад Екмечић, веома упућен у конкретне форме католичке акције на европском Истоку, скицирао је једну од претпоставки због чега је дошло до прихватања захтева пољског папе Војтيله да се што здушније и што више помогне брзо одвајање Хрватске и Словеније од југословенске федерације. "У замену је Црква жртвовала и оно шта је раније

40 Булајић Милан, *Разбијање југословенске државе 1991/1992. - злочин кроћив мира. Одговорности Ватикана и Њемачке*, глава "Геншер ступа у акцију", стр. 201-208, "Договор Геншера и папе Јована Павла II - признање католичких сепаратиста прије Божића, Ватикан, 29. новембар 1991.", стр. 278-280, "Оптужени др. Ханс Дитрих Геншер, савезни министар за иностране послове Савезне Републике Њемачке.", стр. 325-328, Српска књижевна задруга, Београд, 1994.

41 Булајић Милан, наведено дело, глава "Оптужени Карол Војтила, поглавар римокатоличке цркве папа Јован Павле II", стр. 324-325.

42 Булајић Милан, наведено дело, глава "Држава Ватикан покреће међународни механизам разбијања југословенске државе до католичког Божића (Меморандум КЕБС-у, 26. новембра 1991.)", стр. 275- 278, и глава "'Света Алијанса' - Ватикан и Њемачка успостављају дипломатске односе са Хрватском и Словенијом - два дана прије чланица ЕЗ - извршавају смртну казну над југословенском државом, 13. јануар 1992.", стр. 301-307.

сматрала својим темељима: супротстављање учешћу католичких свештеника у (америчким) масонским организацијама; сузбијање социјалног покрета у Латинској Америци - 'Теологија ослобођења' и усвајање масонског тумачења постојања Бога - као градитеља свемира који се не пише у мушком, него у средњем роду (*Das Gott* у немачком оригиналу споразума).⁴³

Прилично чудна епохална "размена", али не и одвише чудна, ако се има у виду да свако - макар то био и римски папа, односно Ватикан - даје и узима оно што може, како може и колико може. Историјски резултат је познат: исхитрено је призната самосталност сецесионистичких југословенских република. Разарање Југославије је муњевито приписано Србији, Милошевићевом режиму и његовим, наводно, антиевропским и "великосрпским" хегемонистичким тежњама. Очас је зачета мантра српских великосрпских огрешења. С друге стране, сви који су се издвојили из састава СФРЈ тренутно су декларисани као осведочене "проевропске нације" и перспективне "младе демократије".

По свему судећи, ствари ни издалека нису стајале, нити данас стоје онако како још увек тврде извесни еврократски кругови и представници Римске курије. У време припреме, избијања и трајања сецесионог рата - 1989-1991-1995. - Ватикан је имао непоколебљиво негативан став према интегралистичким чиниоцима у СФРЈ. Оне који памте, тадашње понашање римокатоличког клера неодољиво је подсећало на чудовишне околности у току Другог светског рата. Већ приликом словеначког "оперетског рата" у јуну 1991. - који је био почетна карика у ланцу сецесионих сукоба - за отцепљење и признање словеначке независности изјаснио се лично папа Војтила. Наследник Фрање Туђмана на положају председника Републике Хрватске Стјепан Месић са поносом ће истаћи да су кључну улогу у осамостаљењу Хрватске одиграли Ханс Дитрих Геншер и Јован Павле Други. "Геншер, са којим сам се срео у три наврата, помогао ми је да добијем аудијенцију код Папе. И један и други сагласили су се како је најбоље да Југославија престане постојати", сећао се са нескривеном захвалношћу Стјепан Месић.⁴⁴ Касније ће Месић признати да је упорни Геншер успео да "придобије" папу Војтилу да Југославија нестане, а потом Европску заједницу и Велику Британију.

43 Екмечић Милорад, "Бојим се нових компликација на Балкану", интервју, дневник *Експрес*, 29-30. мај 2004. стр. 13.

44 Према: Вуковић Слободан, "Улога Ватикана у разбијању Југославије", стр. 436, часопис *Социолошки преглед*, бр. 3, јул - септембар 2004.

Слично Стјепану Месићу, посведочио је и некадашњи министар иностраних послова Француске Ролан Дима који је рекао: "Средином јуна 1991. године Геншер ми открива да га је претходне вечери назвао монсињор Содано, министар иностраних послова Ватикана. Телефонирао ми је у име Светог оца: 'Признајте брзо Хрватску. Ми ћемо задужити Пољску и Аустрију да вас следе, а Света столица ће интервенисати на четвртом месту. Ми то не можемо учинити први. Треба, дакле, прва да призна Немачка.'"⁴⁵ Осим дипломатске и логистичке подршке Ватикан је Хрватску издашно помагао и финансијски. Ватиканска банка је одобрила кредит са минималном стопом отплате од 1%, којим је Хрватска набавила оружје из војних арсенала бившег источног блока у Мађарској.

Социолог Слободан Вуковић наводи да папа Војтила није могао да сакрије нетрпељивост Свете столице према Србима када је приликом сусрета у Тексасу саветовао америчког председника Била Клинтона да је потребно напасти и бомбардовати Србе. "Судимо ли по овом савету, мир и међународно право за папу Војтилу не значи, ама баш ништа, када су Срби у питању", закључио је Вуковић, јетко додајући: "После обављеног посла, односно када је друга Југославија разбијена, Босна и Херцеговина и Косово и Метохија окупирани, а српска привреда уништена и после победе демократских снага у Србији, покушаће то да исправи!? Тражиће да посети Србију, без претходног извињења српском народу. Заправо, тражиће да помогне прозелитизам католичке цркве у осиромашеној Србији."⁴⁶

4. Недовршени државолики мозаик

Завршна слика недовршеног разлагања друге Југославије показује у много чему апсурдан мозаични амбијент у коме поред 1) Србије и 2) Црне Горе, тј. 3) ДЗСЦГ, у различитим међународно признатим и непризнатим статусима коегзистирају: 4) Словенија, 5) Хрватска, 6) Македонија, 7) "Косово" (?), 8) Република Српска, 9) Хрватско-Муслиманска Федерација и 10) БиХ, у чијем саставу су два последња набројана "ентитета". При том, сви државни, државолики и недржавни субјекти су у преплетеним међусобним везама, с изузетком "изоловане" Словеније која се граничи само са Хрватском и Македоније која се граничи само са Србијом (и "Косовом"). Број постју-

45 Исто, стр. 436.

46 Исто, стр. 440.

гословенских субјеката је са шест порастао на чак десет, број мањина је веома увећан јер су преостали делови народа у нематичним државама Јужних Словена доспели у правни положај националних мањина. Укратко, јужнословенска ситуација се у сваком погледу компликовала.

Упоређена са процесима европеизације и евроинтеграције југославизација у негативном смислу као *дејугославизација* сличнија је *деевропеизацији* него европеизацији. Иако се често тврди потпуно супротно, да је тек после растурања Југославије било могуће дати европски карактер издвојеним етнонационалним и територијалним деловима, чињенице указују на сасвим супротно. Оне се, пре свега, тичу недемократског тренда, тј. пораста ауторитарних тенденција, али и неевропске оријентализације неких делова екс-југословенског простора.

Напослетку, негативна југославизација, односно дејугославизација би за Европу, могла да значи бар две ствари: 1) уклањање дословно сваког чак и асоцијативног модалитета Југославије са историјске и геополитичке позорнице и 2) укидање процеса југославизације као конкретизоване балканизације, уз истовремену замену процесима новог типа европских асоцијација и интеграција. У другом случају, неминовно је стално европско присећање на жалосно искуство неуспешне југословенске интеграције у "кратком XX веку", стога што је и сама Европска унија, можда и недовољно свесна, пред сличним искушењима нараслих супротности, али и нарцизма малих разлика међу државама чланицама.

Miloš Knežević

FAILURE OF YUGOSLAVISM AND SERBIAN HISTORICAL EXPERIENCE

Summary

At least in case of Serbian people, the price of realization and maintenance of idea of Yugoslav state had been too high. Within confusing complexity of Yugoslav society, limited power of integralism was manifested as one of the traits of the state. After the unitarianism, the federalism was established in the state. In finishing sequences of second Yugoslavia, it degenerated into the confederacy. During the break up of such confederacy state, Yugoslavs disintegrated and went back into the status of separated South Slavic nations and national minorities. On political map of Europe, Yugoslavia was replaced by Balkan. It turned out that Yugoslavization had two historically different patterns. As the influences of Yugoslav republics were strengthening,

the genesis of the nations was under way. During the secessionist war, it resulted with the birth of several new South Slavic states through the process of disintegrative yugoslavization. By lines of geopolitics, second Yugoslavia was plot out by borderlines of former republics, which became external borders of new states. The break up of Yugoslavia was supported by the Vatican and Europe epitomized by name Euro-America. Thus in Europe, which had gone into the process of integrations by then, there had been created a mosaic-like area which resembled the state, but was not it in reality. Thus the European Union faced a prolonged process of disintegration of South Slavic (Serbian) area, and with an open and unresolved issue of Serbia.

Key Words: *Serbia and Montenegro, Yugoslavia, Yugoslavs, South Slavs, Yugoslavization, De-Yugoslavization, Balkan, Balkanization, Europezation, Integralism, Separatism, Federalism, Vatican, Euro-integrations.*

